

РЕСПУБЛИКАМИЗДА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ ҲАМДА ОИЛАВИЙ ЗЎРАВОНЛИКНИ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

Утепов Дилмурод Шералиевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти кафедраси катта ўқитувчиси, майор

ARTICLE INFO.

Таянч сўзлар: “Авесто”, таъйиқ, зўравонлик, аёл, оила, ҳуқуқий асос, ҳуқуқбузарлик, жиноят.

Аннотация

Ушбу мақолада қадимги тарихий манбаларда жумладан, зардуштийлик динининг муқаддас китоби “Авесто”да инсоннинг шаъни, кадр-қиммати, ор-номусини улуғлаш, унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ғояси, оила, Аёллар учун тинчлик ва хавфсизлик глобал индексининг (WPS), таъйиқ ва зўравонликка учраган аёлларни ҳуқуқий мақоми, уларнинг ижтимоий-ҳуқуқий ҳимояси, масалари ёритилган.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

Шарқ мутафаккирларининг бизларга қолдирган бой илмий-маданий меросларида ўзбек халқининг оила-турмуш қоидалари, ундаги катталарга ҳурмат, кичикларга иззат, оила аъзолари ўртасидаги ижтимоий муносабатлар жараёнидаги маданият, айниқса, эр-хотин муносабатлари тўғрисидаги инсон тарбиясида ахлоқий аҳамиятга эга бўлган фикр-мулоҳазалар, таълимотлар мавжуд. Мазкур муаммо буюк алломаларимиз Муҳаммад ибн Исмоил Бухорий, ат-Термизий ижодларида ҳамда тасаввуф фалсафасининг йирик намояндлари Аҳмад Яссавий, Баҳовуддин Нақшбанд, Нажмиддин Кубро тариқатларида ҳам кенг ёритилган¹.

Зеро, азалдан инсонни ҳурмат қилиш ва улуғлаш халқимиз табиатига хос миллий қадриятдир. Қадимги тарихий манба – зардуштийлик динининг муқаддас китоби “Авесто”да ҳам инсоннинг шаъни, кадр-қиммати, ор-номусини улуғлаш, унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ғояси ўз аксини топган.

Ушбу нодир манба инсоният ва илм-фан таракқиёти ҳамда инсоний қадриятларнинг ривожланишига ўзининг бетакрор ҳиссасини қўшган. “Авесто”да жиноят ва жазо, оила-никоҳ муносабатларига, бу муносабатлар жараёнида инсоннинг ҳуқуқларига алоҳида эътибор берилган.

Жиноят содир этиш оғир гуноҳ эканлиги, ундан сақланиш ғояси муқаддас ислом динида ҳам ўз ифодасини топган бўлиб, хусусан, инсон ҳуқуқларига дахлдор кўплаб қоидалар мавжуд². Чунки ислом динида инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликлари, ҳаёти, соғлиғи, ор-номуси, шаъни, обрўси, кадр-қиммати бирламчи қадрият сифатида тан олинган. Оила, қариндош уруғ, эр-хотин ўртасида вужудга келадиган ижтимоий муносабатларда раҳм-шафқатли бўлиш масалалари алоҳида ўрин

¹ Файзуева М., Жабборов А. Оилавий муносабатлар психологияси. – Т., 2007. – Б. 7.

² Инсон ҳуқуқлари: Дарслик /О Хусанов, О.Каримова, Х.Азизов ва бошқ. – Т., 1997. – Б. 16.

эгаллайди.

Аёлларга нисбатан зўравонлик ҳодисаси ниҳоятда мураккаб ва унга қарши амалий курашиш қийин. Зўравонликнинг мақсади – аёлларнинг хатти-ҳаракатларини қўрқувга асосланган ҳолда назорат қилишдир. Барча зўравонлик ҳолатларида эркак ва аёл ўртасидаги муносабатлар мавжуд бўлиб, аёлларга нисбатан зўравонлик билвосита, бевосита ва индивидуал амалга оширилади. Эркаклар фойдасига куч номуносивблиги мавжудлиги индикатор сифатида зўравонликка дучор бўлишига олиб келади. Аёлларга нисбатан зўравонлик, уларнинг ҳаёти, соғлиги, таълим олиши, жисмоний ривожланиши, ижтимоий ва иқтисодий ҳаётда иштирок этиш каби асосий инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган муҳим ижтимоий-ҳуқуқий муаммодир.

Маълумки, хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар ўзининг кўп қирралилиги билан ажралиб туради. Бу борадаги муаммоларни ўрганиш, илмий тадқиқ этиш бугунги кундаги ўта долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик кишилар ўртасидаги ижтимоий муносабатлар жараёнидаги тажовузкорликда намоён бўлади. Бу ҳолат хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик доирасида турлича тажовузкор хулқ-атворда намоён бўлади.

Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликларнинг криминологик тавсифи, сабаби, шарт-шароитлари, табиати, ижтимоийлиги ва белгилари ҳақида жинойтга оид ҳуқуқий ва криминологик адабиётларда турлича тушунчалар берилган. Таҳлиллар шуни кўрсатадики, хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар аксарият ҳолларда зўрлик ишлатиш шаклида содир этилиб, маъмурий ёки жинсий жавобгарликни келтириб чиқаради. Бир қатор илмий ва юридик адабиётларни таҳлил этиш ҳамда умумлаштириш шуни кўрсатадики, фанда ханузгача “зўрлик” ва “зўравонлик”ка оид ягона тушунча мавжуд эмас. Гарчи, “зўрлик” ва “зўравонлик” тушунчаларига турли соҳа мутахассислари томонидан эътибор қаратилган бўлса-да, бу ҳақда ягона тўхтамга келинмаган.

Зўрлик – бирор кишининг иккинчи бир кишини зўравонлик, жисмоний куч ишлатиш йўли билан хўрлаши, жабр-зулм қилиши³ ёхуд шахснинг конституция билан кафолатланган шахсий дахлсизлиги бузилишига сабаб бўладиган, бир шахснинг иккинчи бир шахсга нисбатан жисмоний ёки руҳий таъсир ўтказишидир⁴.

Баъзи бир адабиётларда зўрлик – бирор кишининг иккинчи бир кишига нисбатан зўрлик қилиши, куч ишлатиш йўли билан зўрлаши, жабр-зулм қилиши сифатида келтирилган. У инсонни жисмоний ва маънавий зўрлаш ёхуд жабр-зулм қилиш шаклида намоён бўлади⁵.

Зўравонлик – қонун билан тақиқланган маънавий, руҳий ва жисмоний зарар етказувчи ҳаракатларни шахс хоҳиш иродасига қарши равишда амалга ошириш⁶. “Зўравонлик” зўравонларга хос хатти-ҳаракат, зўрлик, куч ишлатиш, ўзгаларга ноқонуний равишда куч ишлатувчи, зўрлик қилувчи, жисмоний бақувватлик, кучлилик, улканлик, шиддатлилик⁷ деб эътироф этилади. Айтиш жоизки, хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар айнан оилада содир этилиб, инсоннинг ихтиёри ва эркига зид равишда жисмоний куч ишлатиш ёхуд руҳий таъсир этиш орқали амалга оширилади.

Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар шахсга қарши ноқонуний куч ишлатиш, калтаклаш, зўрлаш, мажбур қилиш, таъсир кўрсатиш, ўз ҳукмронлигини ўтказиш каби белгилар орқали ифодаланади. У асосан жисмоний ёки руҳий кўринишда бўлиши мумкин. Руҳий зўравонлик эса кўп ҳолларда кўрқитиш (бир шахсни иккинчи бир шахс томонидан кўрқитиб бўйсундириш,

³ Ўзбекистон юридик энциклопедияси. – Т., 2009. – Б. 199.

⁴ Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Т.4. – Т., 2002. – Б. 47.

⁵ Юридик энциклопедия. – Т., 2001. – Б. 171.

⁶ Арифходжаева И.Х. Ички ишлар идоралари психологияси: Ўқув қўлланма. – Т., 2008. – Б. 405.

⁷ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Т., 2009. – Б. 167–168.

ўзини кўрсатиш ёхуд ўзига қарам қилиш) шаклида ифодаланади. Рухий зўравонлик асабийлашишнинг маҳсули бўлиб, бир шахсни кўрkitиб ўзига бўйсундириш, унинг “ихтиёрига зид” ёки “тарбиялаш” мақсадларида қўлланилиши ҳам мумкин. У айбдорга унинг қариндошлари ёки яқин кишиларига нисбатан бевосита қўлланилишида намоён бўлади. Жиноят ҳуқуқи нуқтаи назаридан ҳар хил оғирлик даражасида баданга шикаст етказиш, калтаклаш ва бошқа жисмоний куч ишлатишни жисмоний зўравонлик деб баҳолаш лозим.

Бизнинг фикримизча, хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар жисмоний куч ёки кўрkitиш билан амалга ошириладиган жинойий фаолиятдир. Бунда шахснинг ҳаёти ва соғлиғига таҳдид қилиш орқали ҳуқуқ ва эркинлиги поймол этилади. Мазкур ҳолатда, таъсир этиш деганда, жабрланувчига унинг хоҳишига қарши амалга ошириладиган ва унга аниқ жисмоний ёхуд рухий азоб берадиган, яъни зўравонлик ҳисобланадиган таъсир этишни тушуниш керак.

Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар оқибатидаги жисмоний таъсир кўрсатувчи зўравонлик ҳаракатлари қаторига, назаримизда, инсон баданига куч билан таъсир қилишнинг ҳар қандай усули, яъни зарба беришда ифодаланмайдиган хатти-ҳаракатларни ҳам киритиш лозим. Масалан, сочдан тортиш, қўлни оғритиб ушлаш, тананинг бирор қисмини қисиш, оғриқ бериш, итариб юбориш ва ҳоказо.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2017 йил 19 сентябрь куни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқида “Шу муносабат билан одамлар, биринчи навбатда, ёшларнинг онгу тафаккурини маърифат асосида шакллантириш ва тарбиялаш энг муҳим вазифадир. Экстремистик фаолият ва зўравонлик билан боғлиқ жиноятларнинг аксарияти 30 ёшга тўлмаган шахслар томонидан содир этилмоқда. Бугунги дунё ёшлари – сон жиҳатидан бутун инсоният тарихидаги энг йирик авлоддир, чунки улар 2 миллиард кишини ташкил этмоқда. Сайёраимизнинг эртанги куни, фаровонлиги фарзандларимиз қандай инсон бўлиб камолга етиши билан боғлиқ. Бизнинг асосий вазифамиз – ёшларнинг ўз салоҳиятини намоён қилиши учун зарур шароитлар яратиш, зўравонлик ғояси «вируси» тарқалишининг олдини олишдир. Бунинг учун ёш авлодни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, унинг ҳуқуқ ва манфаатларини химоя қилиш борасидаги кўп томонлама ҳамкорликни ривожлантириш лозим, деб ҳисоблаймиз”⁸ деган сўзлари ҳам вояга етмаганлар жиноятчилигини ўрганиш, уни таҳлил этиш ва барвақт профилактикасини амалга ошириш зарурати мавжудлигини кўрсатади.

Бугунги кунда мамлакатимиз аҳолисининг 36 миллиондан ошди, уларнинг қарийб 16 миллион нафарини айнан вояга етмаганлар ташкил қилади. Улар жамият ва давлат ривожига таъсир этувчи ва ҳал қилувчи асосий куч сифатида намоён бўлади. Азалдан юртимизда фарзанд дунёга келганидан бошлаб, то камолга етгунига қадар унинг таъминоти, таълим-тарбияси ва билим олиши, касбхунар эгаллашига, умуман етук инсон бўлиб камол топишига алоҳида эътибор қаратиб келинган. Шу ўринда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2019 йилда мамлакатимизни ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифалари тўғрисидаги Парламентга Мурожаатномасида: “Халқимизда “таълим ва тарбия бешиқдан бошланади” деган ҳикматли бир сўз бор. Фақат маърифат инсонни камолга, жамиятни тараққиётга етаклайди”⁹ деган фикрлари ҳам сўзимизни яна бир бор исботлайди. Вояга етмаганларни ватанпарварлик, миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш, уларни терроризм, диний экстремизм, «оммавий маданият», зўравонлик ва шафқатсизлик ғояларидан химоялаш вояга етмаганлар ҳуқуқбузарликларининг олдини олишга хизмат қилади. Афсуски, ҳозирда вояга етмаганлар томонидан жиноятларнинг барча турлари содир этилмоқда.

⁸ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // <http://uza.uz>

⁹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // Халқ сўзи. – 2018. – 29 дек.

Маълумки, ҳар қандай ҳуқуқбузарлик ва салбий иллатларнинг томири оилада шаклланади. Оила шахсни ижтимоий ҳаётга тайёрлаш, маънавий ва ахлоқий тарбиялаш, шахслар билан бўладиган ижтимоий муносабатлар жараёнида ўзини тутиш каби инсоний хусусиятларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Бугунги кунда шахс ҳаёти ва соғлиғига қарши жиноятларнинг **40 фоизи**, ҳар тўртта **қотилликнинг биттаси**, **қасддан баданга шикаст** етказишларнинг ҳар бештадан биттаси, **ҳақорат қилиш** ва **туҳматнинг** саккизтадан биттаси айнан **оила-турмуш соҳасида** содир этилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг: «Оилаларда носоғлом муносабатлар, қайнона-келин, эр-хотин ўртасидаги жанжаллар, хотин-қизларимиз орасида ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари борлиги шахсан мени қаттиқ изтиробга солмоқда»¹⁰ деган фикрлари мавзунинг қанчалик долзарб эканлигини яққол кўрсатиб турибди.

Дунёдаги барча давлатларнинг миллий қонунчилигида инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш, хусусан шахснинг ҳаёти, соғлиғи, шаъни ва қадр-қимматини турли жинойий тажовузлардан ҳимоя қилишга алоҳида аҳамият берилган. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясида «**Инсоният оиласининг ҳамма аъзоларига хос қадр - қиммат ва уларнинг тенг, ажралмас ҳуқуқларини тан олиш, эркинлик, адолат ва ялпи тинчлик асоси эканлиги**»¹¹ эътироф этилган. Бугунги кунда оила-турмуш муносабатлари доирасида аёллар, болалар ва кексаларга нисбатан жабр-зулм ва зўравонлик қилиш ҳоллари кўплаб учрамоқда. Хусусан, ҳар йили **аёлларнинг 38 фоизи, 1,5 миллиардгача болалар** оилада турли кўринишдаги зўравонлик ва шафқатсиз муомалага, Европада эса ҳар беш нафар боладан бири жинсий зўравонликка дучор бўлмоқда¹².

Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, мамлакатдаги гендер тенглиги даражаси ва оиладаги зўравонлик даражаси ўртасида тўғридан-тўғри ва сезиларли боғлиқлик мавжуд бўлиб, гендер тенглиги камроқ бўлган мамлакатларда оиладаги зўравонлик кўпроқ содир бўлади.

Аёлларнинг ролини тубдан оширишга қаратилган ислоҳотлар изчил давом этмоқда. Ўтган давр мобайнида мамлакатимизда хотин-қизларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини кафолатлаш, уларга кўплаб соҳаларда имтиёзлар беришни назарда тутувчи бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинганлиги ҳамда ижтимоий фаол аёлларни раҳбарлик лавозимларига тайёрлаб бориш, уларни ўқитиш, малакасини ошириш бўйича ўзига хос тизим яратилганлиги қайд этилди. Юртимизнинг ноёб маданий мерос объектларини, қадамжоларни кўриш, зиёрат қилиш учун дунёнинг ўнлаб мамлакатларидан сайёҳлар келишади. Мамлакатда инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлашга алоҳида аҳамият қаратилмоқда. Хотин-қизларга бўлган муносабат тобора юксалиб, уларга ҳурмат-эҳтиром кўрсатиш бугуннинг бош мавзусига айланди. Ўзбекистон аёллари барча жабҳаларда ўз ўрни ва муносиб мавқеига эга бўлишига улгурди. Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш ва таълим соҳаси ходимларининг 77 фоизи хотин-қизлар экани маълум қилинди. Айтилишича, 2 000 нафарга яқин аёллар давлат ва жамоат ташкилотларида раҳбарлик қилмоқда.

Бугун жамият учун жуда оғриқли бир масала бор. Бу оила ажралиши. Таҳлилларга мурожаат қилинса, жорий йилнинг 8 ойида Ўзбекистонда 33 мингдан ортиқ оила ажрашган. Бу ҳақда Оила ва хотин-қизлар кўмитаси маълумотларига таяниб, ЎЗА маълум қилди. Қайд этилишича, мамлакатдаги оилавий ажрашишлар сабаб, жорий йилнинг ўтган 8 ойида 25 минг нафарга яқин

¹⁰ *Мирзиёев Ш.М.* Ватанимиз тақдири ва келажаги йўлида янада ҳамжиҳат бўлиб, қатъият билан ҳаракат қилайлик. // Ҳалқ сўзи. –Т., 2017 йил. 16 июнь.

¹¹ Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси (1948 йил 10 декабрь) / Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеяси // <http://constitution.uz/uz/pages/humanrights>.

¹² <http://www.maailmakool.ee/wp-content/uploads>.

болалар ота ёки онанинг тўлиқ меҳридан бебахра қолмоқда. Оила ва хотин-қизлар қўмитасига қўра, оилавий ажримларнинг асосий қисми, эр-хотиннинг оилавий ҳаётга тайёр эмаслиги, фарзандсизлик, учинчи шахс аралашуви, узоқ вақт бирга яшамаганлик, молиявий қийинчиликлар, хиёнат, спиртли ичимликлар ва гиёҳванд моддалар истеъмоли сабабли келиб чиққан¹³. Оилавий ажримлар юқорида қайд этилган сабаблар билан содир бўлаётган бўлса, бизлар нима билан бандмиз? Нега чуқур таҳлиллар қилинмаяпти, аниқ самара берувчи йўналишлар белгилаб олинмаяпти? Ҳамма шоҳона кабинетларда, олдин бўлмаган “Малибу” автоуловларида, штатлар кўпайган, моддий-техника базаси юқори даражада таъминланган шароитларда ишляпти. Бироқ самара йўқ, нега бизнинг ўрнимиз, қилаётган ишларимиз кўринмаяпти? Қани ташаббускорлик, қани янгича ёндошув ёки ғоялар? Ҳеч нарса йўқ! Фуқаролик жамиятлари билан нега ҳамкорлик ҳақида ўйламаяпмиз? Ваҳоланки оилалар бузилиши йилдан-йилга кўпаяпти.

Биз бу масалада давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтларининг ўзаро ҳамкорликда жиддий ишларни ташкил қилишини, реал ишловчи Жамоатчилик Кенгашларининг тузилишини, унда мазкур масалаларда ҳаётий тажрибаси, ҳуқуқий билими бўлган инсонлар тўпланишини ва иш фаолияти доимийликка асосланишини тавсия этган бўлардим.

Ижтимоий тармоқлардаги ОАВ маълумотларига қўра Марказий Осиёда аёллар учун энг хавфли давлатлар қайсилар эканлигини биласизми? Peace and Security Women Index (WPS Index) икки йилда бир марта эълон қиладиган рейтингга қўра, Қирғизистон ва Ўзбекистон Марказий Осиёда аёллар учун энг хавфли давлат деб топилган. Аёллар учун тинчлик ва хавфсизлик глобал индексининг (WPS) сўнгги рейтингига қўра, Ўзбекистон 177 мамлакат орасидан 94, Қирғизистон эса 95-ўринни эгаллади.

Ҳисоботда айтилишича, қирғиз аёлларининг 13 фоизи, ўзбек аёлларининг эса 7,3 фоизи яқинлари томонидан зўравонликка учраган. Туркменистон энг юқори рейтингга эга – рейтингда 58-ўрин, Туркменистондан бир сатр юқоридан Россия ўрин олган. Қозоғистон 80-ўринда, Тожикистон 90-ўринда. Умуман олганда, ўн уч тоифадаги аёлларнинг аҳолини баҳолайдиган глобал рейтингга 177 та давлат киради. Юқорида Норвегия, Дания, Финляндия, Исландия, Швесия, Швейцария, Люксембург, Австрия, Нидерландия ва Янги Зеландия бор.

Аёллар учун энг хавфли давлатлар Жанубий Судан, Конго, Марказий Африка Республикаси, Афғонистон ва Яман¹⁴.

Мамлакатимиз президенти Ш.Мирзиёев 2023-йил 20-сентябрдаги БМТ Бош Ассамблеясининг 78-сессиясида нутқ сўзлади ва бунда глобал ва минтақавий кун тартибдаги энг долзарб масалалар ечимига қаратилган қатор ташаббусларни илгари сурди. Хусусан мамлакат “Бирлашган Миллатлар Ташкилоти хотин-қизлар” тузилмаси билан ҳамкорликни янада кучайтиришдан манфаатдорлигини таъкидлаиб, биргаликдаги ташаббус сифатида аёлларни бунёткорлик салоҳиятини рўёбга чиқариш масалаларини муҳокама қилиш ва тажриба алмашиш учун келгуси йили Ўзбекистонда Осиё хотин-қизлари форумини ўтказиш таклиф қилинди. Бу эса жаҳон ҳамжамиятида хотин-қизлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш мамлакатимизда нечоғлик муҳим аҳамиятга эга эканлигини яна бир бор исботлаб берди.

Халқимиз орасида ҳар қандай буюк эрақнинг ортида буюк аёл туради деб бежизга айтилмаган. Интеллекти юқори аёл албатта буюк фарзандларни камолотга эриштиради. Отадан қон, жисм ўтади, аммо тафаккур кўпроқ онадан ўтади. Интеллектуал ўткир билимга, тафаккурга эга, фаросатли аёллар ўз умр йўлдошларини бевақт йўқотганларида ҳам, ёки турмуш ўртоғининг разил инсон бўлиб чиқишидан қатъий назар, барибир ўз ҳаёт йўлларини топиб кета оладилар. Чунки бундай аёллар ўз оилаларини иқтисодий-маънавий жиҳатдан кўрғон каби ҳимоялаш ва

¹³ <https://qalampir.uz/news/8-oy-ichida-25-ming-nafarga-yak-in-bola-ota-onasiz-yashashga-mazhbur-buldi-91227>

¹⁴ <https://daryo.uz/k/2023/10/28/turkmaniston-markaziy-osiyodagi-ayollar-uchun-eng-xavfsiz-davlat-deb-topildi>

тик ушлаб туриш йўллари излаб топадилар.

Ўзингининг истеъдодингини, билимингини намоён қилишдан, янги ғояларининг амалга оширишдан ҳеч қачон қўрқманг, эски стереотиплардан баралла воз кечинг. Кир ювуш ва овқат қилишни истаган пайтда ўрганиб олиш мумкиндир, аммо бошни билимга, тафаккур ва зарур кўникмалар билан тўлдиришга кейин кеч бўлиши мумкин. Барча аёлларимиз Ҳадича онамиздек оқила ва солиҳа бўлишларини ва худди шунингдек, эақларимиз Пайғамбаримиз Соллаллоху Алайҳи Васалламдек зукко, зехли, мулойим ва ибодатли бўлишларини Аллоҳдан сўраб қоламиз!

Аёлларимиз ўз турмуш ўртоқлари учун кўп ишларга қодир. Жумладан, улар ўз фамилиясини ўзгартиради, иссиқ уй-жойини ўзгартиради, сиз билан бошқа уйга кўчади, сиз билан бир ўчоқ куради, сизга фарзанд туғиб бериш учун ҳомиладор бўлади, ҳомиладорлик унинг ташқи хуснини олиб, вужудини ўзгартиради, танадаги шишлар, чидаб бўлмас тўлғоқ азоби, икки йўл орасида қолиб, митти мўжизани – чақалоқни дунёга келтиради, туғилган чақалоқ эса сизнинг наслининг давом эттиради, ўладиган кунига қадар қиладиган барча иши, егуликлар пишириш, уйининг чинидек тозалаш, онангин ва отангининг хизматида бўлиш, фарзандларининг катта қилиш, тарбия бериш, сизнинг феълининг мослашиш, кўнглини олиш, инжиқликларининг кўникиш, ҳузурининг таъминлаш, бутун оила муносабатларини бир маромда ушлаб туриш ва ҳоказо.

Хулоса ўрнида шуни айтмоқчиманки, минг йиллар давомида дунёнинг турли бурчақларида иқтисодий, маданий, диний ва бошқа ижтимоий омиллар таъсирида оила таркиби ва унинг фаолияти шаклланди. Хусусан, оилада эрнинг хотини устидан ҳукмронлиги ҳозиргача қарор топиб келмоқда. Лекин, бугунги кунга келиб, оилада эркакларнинг ҳукмронликлари оқибатида аёлларга нисбатан зулмкорлик, тажовузкорлик, бир сўз билан айтганда хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликлар натижасида оғир жиноятларнинг содир этилаётганлиги ачинарли ҳолдир.

Қадимдан эъзоланиб келинаётган аёл зотини бугунги кунда қадрли бекиёс ҳисобланмоқда. Шу боис, амалда жорий этилган ҳуқуқий асосларнинг мазмун моҳиятини барча бирдек билиши ва тушуниши муҳим. Шундай экан, ҳеч ким хотин-қизларни таҳқирлашга, ҳуқуқларни поймол этишга ва уларнинг эркинликларини чеклашга ҳақли эмас.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. *Файзиева М., Жабборов А.* Оилавий муносабатлар психологияси. – Т., 2007. – Б. 7.
2. Инсон ҳуқуқлари: Дарслик /О Хусанов, О.Каримова, Х.Азизов ва бошқ. – Т., 1997. – Б. 16.
3. Ўзбекистон юридик энциклопедияси. – Т., 2009. – Б. 199.
4. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Т.4. – Т., 2002. – Б. 47.
5. Юридик энциклопедия. – Т., 2001. – Б. 171.
6. *Арифходжаева И.Х.* Ички ишлар идоралари психологияси: Ўқув қўлланма. – Т., 2008. – Б. 405.
7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Т., 2009. – Б. 167–168.
8. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // [http:// uza.uz](http://uza.uz)
9. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси //Халқ сўзи. – 2018. – 29 дек.

10. *Мирзиёев Ш.М.* Ватанимиз тақдири ва келажаги йўлида янада ҳамжиҳат бўлиб, қатъият билан ҳаракат қилайлик. // Ҳалқ сўзи. –Т., 2017 йил. 16 июнь.
11. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси (1948 йил 10 декабрь) / Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеяси // <http://constitution.uz/uz/pages/humanrights>.
12. <http://www.maailmakool.ee/wp-content/uploads>.
13. <https://qalampir.uz/news/8-oy-ichida-25-ming-nafarga-yak-in-bola-ota-onasiz-yashashga-mazhburbuldi-91227>
14. *Гадоймиров Б.О.* Муайян яшаш жойига эга бўлмаган шахсларнинг жамиятда бўлишини тақозо этувчи омиллар таҳлили <https://daryo.uz/k/2023/10/28/turkmaniston-markaziy-osiyodagi-ayollar-uchun-eng-xavfsiz-davlat-deb-topildi> // Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 178-184.
15. *Эгамбердиев В.О.* “Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги жиноятлардан жабрланган шахсларнинг виктимологик тавсифи” онлайн “Международный научный журнал” «Научный Фокус» № 1(100), часть 3 май, 2023 йил, 598-609-б.
16. *Гадоймиров Б.О.* Якка тартибдаги профилактик чора-тадбирларни қўллашдаги муаммолар // Development of pedagogical technologies in modern sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 19-22.